

siellä sairastui ja kuoli. Houri-
ossa poika isälleen hoeskeli:
"voi, isä, mennähän nyt jo kot-
tia!" Itkipä silloin ukko, itki
vielä jälkeenkkin sitä kotona ker-
toessaan. Niinkuin sitä lauloi-
vat:

"Ei Isoo-Antti itkenyt,
vaan Rannanjärvi itki,
kun sen poikaa kannettihin
Kapelpakkaa pitkin."

Kuolleet ovat jo Härmän kym-
menen poikaa, kaikki muut pait-
si Passis-ukko, joka vielä elää
Malahärmän Rämäkkölässä. Män-
ty-Hissa murhattiin, ja surmansa
sai Rannanjärvikin n. 20—30
vuotta sitten Prännin Erkin puu-
kosta leikkuukökässä Rytine-
valla:

"Prännin Erkki se sanoo, jotta
meirän kans' ei auta.
Sikasaaren rannalla on
Rannanjärven hauta."

Toinen "valtikka", Iso-Antti,
eli vanhaksi vaariksi ja kuoli joi-
takain vuosia sitten yli 80-vuoti-
sena.

Olivathan ne aikoja ja tapoja.
Ihmeteltävää se ei ole, kun ajat-

telee pohjalaisen rajua, vapau-
denhaluista luonnetta. Vapautta
rajotti toiselta puolen kirkko ve-
roakiristävine pappeineen ja toi-
selta virkaherrat. Kun vapaus-
käsite vielä rajottui yksilölliseen
piiriin, niin tottapa sisu nousi,
kun katsoi herrojen vapautta ra-
jottavia meininkejä. Viinalla
kun vielä tulistettiin villiä verta,
niin helpostihan siitä jouduttiin
tekemään mitä huimimpia ja hur-
jimpia töitä. Ja sen ajan käsi-
tyskannan mukaan oli mies vain
se, joka ei miestä, pariakaan
säikkynyt, ei puukkoa pelännyt
eikä ryyppyä halveksinut, vaan
osasi ottaa kuluksen ja uskalsi
tarpeen tullen punkkoakin heila-
uttaa. Kotioloissa monet heistä
olivat varsin rauhallista ja vie-
raanvaraista väkeä.

Mutta uusi aika tuo uudet
tuulet mukanaan. Pohjalaispoi-
kakin alkaa jo saada uusia elä-
mänihanteita. Jo pääsee työvä-
enliike vaikuttamaan, ja opetta-
maan, että vapauden puolesta si-
tä on taisteltava, mutta että se
vapaus on luokkavapautta, eikä
yksilöllistä kaikista rajotuksista
vapaata elämää. Niinpä Härmän
poikain pohjalaisveri löytää itsel-
leen tyydytystä toisella tavalla,
jalommassa muodossa.

Oppikurssi sosialismissa

Laatinut ALGERNON LEE

Julaistaan Rand-koulun kirjenvaihtoläksyinä. Koulun luvalla Sakenille mukauttu

LÄKSY V.

Feodaalinen järjestelmä.

Rooman valtakunnan rappeutumi-
nen, Rooman keisarikunnan aikana

keisarit jonkun verran rajottivat rik-
kaitten tyranniutta, mutta silti edistyi
omaisuuden keskittäminen rikkaitten

käsiin häirintymättä. Yrittäessään kilpailua suuria orjalaumoja omistavien suurtilanomistajain kanssa pikku maanviljelijät menettivät maansa. Muutamat heistä kuolivat puutteeseen tahi tulivat varkaiksi ja kerjäläisiksi, mutta useimmista tull vuokraajia niille maille, jotka he ennen olivat omistaneet.

Mutta vaikka orjatyöllä rikastuneet maanomistajat saattoivatkin voittaa kilpailussa yksityisiä pikkuviljelijöitä vastaan, orjatyö maanviljelyksessä oli kansantaloudellisesti vähemmän tuotava kuin pikkuviljelys. Orjat ovat liian tietämättömät ja toimettomat tehokkaaseen työhön ja ylellisyydessä temmeltävät orjanomistajat ovat liian aristokraattisia ja tuhiaavia, ollakseen eteväitä taloudenhoitajia. Orjatyön laaja käytäntöön ottaminen maanviljelyksessä näännytti maaperää ja suuresti heikotti keisarikunnan taloudellista voimaa.

Talonpoikaissluokan rappeutuminen myös heikotti valtakunnan sotilaallista vastustuskykyä. Orjista ja palkkasotureista kokoonpantu armeija osottautui kalliiksi ja epäluotettavaksi. Korkeat verot synnyttivät yleistä tyytymättömyyttä. Ankarin toimenpiteisiin täytyi turvautua valtakunnan eheyden säilyttämiseksi alistettujen kunsakuntien kapinoidessa valtiovaltaa vastaan. Raakoja rikoslajeja, urkkimista, kokoontumis- ja liikkumisvapauden rajoittamista harjoitettiin. Tällainen järjestelmällinen sorto yhdessä korkeitten verojen ja virkamiesten harjoittaman kiristyneen kanssa häiritsti kauppaa, ehkäisi uusien yritysten syntymistä ja yleensä vähentäi kansan tuotantokykyä.

Neljännellä vuosisadalla valtakunnan rajalle kansainvaelluksen aikana kerääntyneitten heimojen painostus tuli niin voimakkaaksi, että rajaseudut alkoivat antaa perään. Usean vuosisadan aikana kaikellaiset vieraat heimot anastivat valtakunnasta palan toisen jälkeen. — länsi-Europassa oli gooteja, hunneja, vandaaleja, lombardeja ja frankkeja, idässä magyaareja, serbejä ja bulgaareja, Britanniassa angleja ja saxeja, pohjois-Afrikassa ja Espanjassa arabeja ja mooreja. Idässä pieni pala valtakuntaa, Konsantinopoli sen pääkaupunkina, pysyi pystyssä viidenteentoista vuosisataan asti, jolloin turkkilaiset ottivat sen kokonaan haltuunsa. Läntinen osa Rooman valtakuntaa sortui kokonaan jo viidennellä vuosisadalla.

Voittajat kuuluvat satoihin erilaisiin helmoihin, Jokainen heimo teki vallottamastaan alueesta itsenäisen valtion. Kun täten sortui Rooman valtakunnan keskittynyt keskushallinto, kaikki valtakunnan yleisillä rahavaroilla rakentamat suuret satamat, — kanavat, vesijohdot, sillat ja maantiet — rappeutuivat. Matkustaminen tuli hyvin vaikeaksi. Vain muutamat kaupungit, enimmäkseen Välimeren rannoilla olevat, ylläpitivät jonkun veran kauppaa, käsiteollisuutta ja sivistyselämää, maksaan lunnaita barbaarikansojen päälliköille.

Kristinuskon leviäminen. Kristillinen liike oli syntynyt samoihin aikoihin kuin Rooman keisarikunta syntyi. Se oli ilmaus kansan kärsimästä sorrosta, joka jo Rooman tasavallan loppuvuosina oli kohonnut tavattoman painavaksi. Useita uskonnollis-yhteiskunnallisia lahkoja oli olemassa valtakunnan eri osissa. Kristillinen liike oli vain yksi monista. Nämä liikkeet löysivät hyvän maaperän sorrettujen keskuudessa, lohduttaen heitä ja luvaten heille edes taivaallista vapautusta. Ensiksi vallassaolijat vainosivat kristinuskoa, otaksuen, että liike, jota kannattivat orjat ja köyhät, varmaankin on kapinallista liikettä. Itse asiassa kristinuskon opetti alistumista ja tyytyväisyyttä tahi saattoi sellaiseksi muuttua. Kun vallassa olevat luokat huomasivat tämän, muuttui heidän suhteensa kristinuskoon. Vuonvaltioukonnoksi ja hänen seuraajanvaltioukonnoksi ja hänen seuraajansa alkoivat vainota multa uskonlahkoja. Voimakas kirkkojärjestö syntyi, jonka hupussa oli pappeja, plispoja ja paavi. Tätä järjestöä halittiin ylhäältä päin ja se oli läheisessä yhteistoiminnassa hallitusten kanssa. rikastuen veroilla ja vapaaehtoisilla lahjoilla. Jotkut barbaarikansat kääntyivät kristinuskoon ennen asettumistaan entiseen Rooman valtakunnan sisälle, toiset tekivät sen myöhemmin. Kirkko oli ainoa järjestö, joka ylläpiti yhteyttä kaikkien Euroopan valtioiden välillä ja sen vuoksi oli tärkein sivistyksen säilyttäjä pimeän keekajan kautta, joskin sen oma ahdasmielisyys ja henkinen pimeys ei turvannut sivistyselämän etuja tehokkaalla tavalla. Vasta kun kauppa uudestaan elpyi yhdennentoista vuosisadan aikana, ilmestyi uusia mahdollisuuksia sivistyselämän levittämiseksi ja yhtäläistytymiseksi.

Maarjuus. Maarjalla tarkotetaan

henkilöä, joka on sidottu määrättyyn maanpalaseen, on pakotettu tekemään työtä maanomistajalle määrätyn ajan ilman palkkaa, mutta on oikeutettu käyttämään muun ajan itsensä elättämiseksi.

Itooman valtakunnan viimeisellä vuosisadalla säädettiin laki, joka kielsi orjanomistajan myymästä orjia paitsi veromaksujen suorittamiseksi. Samalla kertaa, kaikki pienviljelijät kiellettiin poistumasta asumiltaan mailta. Siten kaikista maanviljelystyöläisistä tuli maaorjia. Kun barbaarikansat vallottivat maan, täydellistyi tämä järjestelmä. Vallottajat sallivat, entisten asukkaitten jäädä mailleen, mutta kielsivät heitä muuttamasta muualle ja pakottivat viljelemään osan maata vallottajain hyväksi. Orjuus, siinä merkityksessä missä se ennen vallitsi, nim. että orjia myytiin ja siirrettiin paikasta paikkaan, melkein hävisi, mutta maaorjuus tuli aivan yleiseksi.

Feodaalinen järjestelmä. Sikäli kun barbaarikansat asettuivat vallottamilleen alueille tuli heimojen pienemmistä ja isommista johtajista eri asutuspiirien päälliköitä, ollen he joko itsenäisiä tai riippuvaisia heimon suu-remmista johtajista. He ottivat titeleikseen kuningas, herttua, ruhtinas, kreivi, paroni jne. Yleensä kutsumme heitä aatellsherroiksi ja ritareiksi. Pääherra luovutti kunkin alapäällikön hallittavaksi vussin alueen maata — läänin — siinä elävine maaorjineen. Lääniherrat kuluttivat aikansa metsästyksellä, sodankäynnillä ja huvittelulla, maaorjien hankkiessa heille varoja siihen. Lisätuloja he saivat veroilta ja ryöstöillä sekä sodan saallilla.

Aatellsherrat olivat sidotut toisiinsa keskinäisen riippuvaisuuden ja suojelamisen sitellä. Kukaan heistä yksinään ei olisi voinut ajan pitkään pitää alustalaisia kurissa, mutta tarpeen vaatiessa he saattoivat tehdä sen yhteisesti, kansanjoukkojen ollessa ilman kiinteätä yhteyttä maan eri osien välillä. Kunkin päällikön valta omalla alueellaan oli jotenkin rajaton ja yllimmäisen herran valta niiden yli pieni. Jokainen ritari eli omassa linnotuksessa linnassaan ja pääherrat eivät uskaltaneet ryhtyä ankariin toimenpiteisiin niskottelevaa alapäällikköä vastaan, peläten tyytymättömyyden syntymistä aatellsherroissa yleensä. Täten kuninkaan valta oli vain nimellinen, ellei hänen itsensä hallussa ol-

lut suuria maaomaisuuksia ja rikkauksia tahi ellei hän ollut taitava diplomaatti ja sotapäällikkö.

Hallituksen tärkein tehtävä oli sotiminen. Kun sota puhkesi, kutsui kuningas mahtavimmat lääniherrat aseisiin ja he vuorostaan antoivat asemuskäskyn omille alapäälliköilleen. Jokainen lääniherra oli velvollinen antamaan kuninkaan palvelukseen vussin määrän sotaväkeä hallitsemansa maan suuruuden mukaan. Jokainen lääniherra pidi itse itselleen oikeuden käydä sota jokaista toista aatellsherraa vastaan, kuningasta lukuunottamatta. Ainoastaan hyvin tarmokkaita ja vaikutusvaltaiset kuninkaat saattoivat ylläpitää rauhaa lääniherrojen kesken.

Joskin käytännössä harjotettiin paljon mielivaltaa, feodaalinen hallitusjärjestelmä silti perustui määrättyihin lakeihin ja säädöksiin. Useissa maissa säilyivät entiset heimolait, jotka muutettiin vastaamaan muuttuneita oloja, ja joskus niihin sekaantui roomalaisen oikeuden vaikutuksia, etenkin siellä, missä kirkolla oli vaikutusvaltaa.

Silloin tällöin kuningas kutsui kokoon pääritarit ja piispat sekä luostarien johtajat, neuvotellakseen heidän kanssaan jostain tärkeästä seikasta tahi saattaakseen heidät maksamaan hänelle veroja. Suostuessaan maksamaan veroja lääniherrat usein saivat tilaisuuden määrätä, millä tavalla kuninkaan on hallittava heitä ja aluettaan. Tällaiset kokoukset olivat se slemen, josta myöhemmin lisäämällä niihin keskiluokan edustajia, kehittyi varsinaisia parlamentteja.

Feodaalinen omistusjärjestys. Maa oli ainoa rikkauden muoto ja melkein ainoa tuotannon lähde. Yleensä sitä ei pidetty yksityisenä omaisuutena. Jokainen ruhtinas tahi ritari hallitsi maatansa pääherransa antamalla lupakirjalla. Hänellä oli oikeus käyttää sitä elinaikanaan sillä ehdolla, että hän osotti pääherralle tarpeenmukais- ta kuullaisuutta ja uskollisuutta. Hän ei voinut myydä tahi pantata sitä ja hänen kuoltuaan siirtyi sen hallinto-oikeus hänen perillisilleen samoilta ehdoilla. Sääntö oli, että ainoastaan miespuoliset henkilöt saattoivat olla perillisinä, koska maan hallitsemisen ehtona oli sotapalveluksen suorittaminen pääherralle. Jos maan haltija ei täyttänyt velvollisuuksiaan tahi kuoli ilman perillisiä, maa meni takaisin pääherralle, joka oli oikeutettu anta-

maan sen kenelle hyvänsä samoilta ehdoilla. Kustakin alueesta annettavan palveluksen ja verojen määrä oli erilainen eri paikoissa, mutta kun se kerran oli määrätty, pääherrakaan ei voinut muuttaa sitä mielensä mukaisesti, vaan kuului se alueen haltijan perinnöllisiin oikeuksiin.

Maan hallintojärjestys oli täten läheisesti yhdistetty valtiojärjestelmään. Yhteiskunnallisia arvoja, velvollisuuksia, oikeuksia ja mahtia perittiin määrättyjen maa-alueitten mukana. Maatottomalla henkilöllä yleensä ei ollut minkäänlaisia valtiollisia oikeuksia.

Feodaalisen yhteiskunnan tärkeimpänä tehtävänä oli ylläpitää maan sotilaallinen mahti, joka oli välttämättöntä alueen suojelemiseksi naapurien hyökkäyksiltä. Tämä järjestelmä oli omiaan pitämään kutakin henkilöä siinä yhteiskunnallisessa asemassa, mihin hän oli syntynyt ja ehkäisemään yhteiskunnallisia muutoksia. Jokainen maanhaltija sai säätynsä mukaisen elatuksen siitä maapalasta, jolla hän eli, mutta suurinkaan lääniherra ei voinut ryhtyä yrityksiin, jotka olivat hänen varsinaisen toimialansa ulkopuolella, sillä tässä talousjärjestelmässä ei syntynyt erinomaisten suuria rikkausvarastoja, joita olisi voinut helposti ja kaikkia yht'aikaa käyttää.

Taloudellinen elämä. Feodaalinen tila saattoi olla muutama sadan eekkerin tahi usean neliöpeninkulman suuruinen Feodaaliherra perheineen, asetettuine kannattajineen ja palvelijoineen asui linnotetussa talossa eli linnassa. Maaorjat asuivat linnan ympärillä olevassa kylässä. Osa maata oli varattu linnaherran elättämistä varten; maaorjan täytyi tehdä työtä sen päällä määrätty aika vuodessa, tavallisesti 100—200 päivää. Toinen osa maata ja maaorjan ajasta oli hänen itsensä käytettävänä. Maaorjat viljellivät tällaista maata ensin yhteisesti, mutta sitten kukin erikseen. Se, minkä maaorja sai tällaisesta maasta, oli hänen omaisuuttaan, sillä maaorja, päinvastoin kuin henkiorja, saattoi omistaa yksityisomaisuutta. Kolmas osa maata oli yleistä laidunmaata, jolla maaorjat yhteisesti pitivät karjaansa. Sitten vielä oli metsämaita, jotka feodaaliherra pidi itselleen metsästäystä varten, mutta maaorjillakin oli oikeus metsästää ja kulastaa

siellä sekä ottaa sieltä polttopuita ja pitää siellä sikoja.

Yhteydessä maanviljelystyön kanssa harjoitettiin kaikellaisia käsityöammatteja paikallisten tarpeitten tyydyttämiseksi, — jauhettiin viljaa jauhoiksi, panttiin olutta, valmistettiin nahkoja, kehrättiin, kudottiin, tehtiin sepäntöitä jne. Tavallisen kansan ja ylhäisempienkin säätyjen tarpeet saatiin tyydytetyksi niiden asutuspaikkojen tuotannolla. Jonkun verran täytyi harjottaa erikoista tuotantoa kaukaisemmillä seuduilla ja ylläpitää liikettä tällaisten seutujen ja kulutuspaikkojen välillä metallien, suolan, kalan ym. tarpeitten hankkimiseksi, joita ei ollut joka paikassa. Jotkut tavarat, jotka vaativat erikoista ammattitaitoa, valmistettiin vain kaupungeissa, kuten aselta, hienoja kankaita jne. Ulkomailta tuotiin viinejä, mausteita, turkkisia, silkkiä, jalokiviä.

Yhteenveto:

1. Tuotannon monipuolisuuteen, tieteisiin, taiteisiin ja nautintoihin samoin kuin heikkiseen elämään nähden keskiajan yhteiskunta oli alemmalla kehitystasella kuin Rooman valtakunnan aikainen yhteiskunta.

2. Tiedot, harrastukset ja pyrkimykset, ylempienkin luokkien keskuudessa, olivat ahtaasti paikalliset. Puutui laajempaa maailmankäsitystä ja yhteistoimintaa yhteiskunnan eri osien välillä.

3. Yleinen yhteiskunnallinen henki oli hyvin vihamielinen kaikelle edistykselle.

Luettava kirjallisuus. Jonkun maailman historian se osa, joka käsittelee keskiaikaa.

Kertauskysymyksiä:

1. Minkätähden sortui Rooman valtakunta?

2. Millä tavalla ilmeni Rooman valtakunnan heikko sotilaallisessa suhteessa? Hallinnollisessa suhteessa?

3. Minkätähden ilmeni tällaisia heikkouksia?

4. Minkätähden orjatyö on tuottamattomampi kuin palkkatyö?

5. Mikä on ero henkiorjuuden ja maaorjuuden välillä?

6. Missä suhteessa keskiaikainen maanomistus erosi nykyaikaisesta?

7. Minkätähden feodaalijan kuninkaat eivät voineet luoda keskitettyä valtakuntaa?

